journal of Future Cities vision
Winter 2024. Vol 5. Issue 20
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Codification of effective stimuli for the tourism situation in Ahvaz city with a futuristic approach

Masoud Safaeipour*[1], Afsaneh Ali Bakhshi[2]

1 Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz.*
2 PhD student in Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

ARTICLEINFO

Research Paper

Article history:

Received: 2024/01/26

Accepted: 2024/05/08

Published online: 2024/12/20

Keywords: *Tourism Stimuli, Futurology, Mic Mac, Ahvaz city*

Abstract

The conditions and factors affecting the future development of tourism require decision-making in complex and dynamic current conditions, and in fact, it is futurology to be able to identify many of the effective threats and opportunities. The aim of this research is to develop drivers affecting the tourism status of Ahvaz city with a futurology approach. Accordingly, this research is applied in terms of purpose, and in terms of nature, it is based on new methods of futurology, analytical and exploratory, which has been carried out using a combination of quantitative and qualitative models. Library methods in this research have been documentary and library. Qualitative data were collected with an open questionnaire and through interviews and review of documents, and quantitative data were used numerically and through weighting questionnaires prepared in Delphi form. The statistical population of the research consisted of 60 experts. Finally, the Mic Mac software was used to analyze the variables. Based on the results obtained from 48 variables, physical-environmental, social-cultural, institutional-organizational, and economic-financial factors have the greatest impact on the tourism of Ahvaz city. Based on the degree of susceptibility and impact of the variables, 13 variables are influential, 15 variables are in the risk spectrum, 11 variables are in the susceptibility spectrum, and 9 variables have a low degree of impact and susceptibility. Finally, based on the effects of the variables, the direct and indirect relationships of the variables in 5 spectra are very weak, weak, medium, relatively strong, and very strong effects have been categorized.

Citation: Masoud Safaeipour*, Afsaneh Ali Bakhshi. (2024). **Codification of effective stimuli for the tourism situation in Ahvaz city with a futuristic approach** , Journal of Future Cities vision, 5(20), 105-119.

© The Author(s). Publisher: Iranian Geographical Association

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

journal of Future Cities vision
Winter 2024. Vol 5. Issue 20
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

References

- Ladeiras, A., Mota, A., Costa, J. (2010), Strategic tourism planning in practice: the case of the open academy of Tourism, Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 2(4), 357-363.
- MoreiraSantos. N. (2020) THROUGH THE DEandLPHI TECHNIQUE Claudete Oliveira Moreira* University of Coimbra, Cuadernos de Turismo, nº 46, (2020); pp. 423-457.
- Moriarty, John P. (2012) Tourism2050: Planning For The Futures: J&M Moriarty Limited.
- Sokhanvar, A., Çiftçioğlu, S., , Javid, E. (2018). Another look at tourism-economic development nexus. Tourism management perspectives, 26, 97-106. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2018.03.002
- Yan. L, Gao, B, Zhang, M. (2017) A mathematical model for tourism potential assessment, Tourism Management, 63. 355-365. doi.org/10.1016/j.tourman.2017.07.003.
Awedyk .M , Niezgoda. A. (2016) New opportunities for future tourism after25 years of political & socio economic transformationforesight in Poland's tourism planning, Journal of Tourism Futures Vol. 2 No. 2, PP. 137-154. DOI:10.1108/JTF-05-2015-0031
- Carlisle. S, Johansen. A, Kunc. M (2015) Strategic foresight for (coastal) urban tourism market complexity: Thecase of Bournemouth. Tourism Management journal, 81-95. DOI: 10.1016/j.tourman.2015.10.005
- Kononiuk. A , Glinska.E. (2015) Foresight in a Small Enterprise. A Case Study Bialystok University of Technology, 45 Wiejska Street, 15-531 Poland.pp.245. DOI:10.1016/j.sbspro.2015.11.513
- Kreibich, R., Oertel, B., Wolk, M. (2011). Futures Studies and Future Oriented Technology Analysis Principles, Methodology and Research Questions. HIIG Discussion Paper Series.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

نوع مقاله: پژوهشی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
www.jvfc.ir
دوره پنجم، شماره چهارم، پیاپی (۲۰)، زمستان ۱۴۰۳
صص ۱۱۹-۱۰۵

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
Future Cities Vision

تدوین پیشران های مؤثر بروضعیت گردشگری شهر اهواز با رویکرد آینده پژوهی

دکترمسعود صفایی پور استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز[۱].
افسانه علی بخشی دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

چکیده

شرایط و عوامل اثرگذار بر آینده توسعه گردشگری، مستلزم تصمیم‌گیری در شرایط پیچیده و پویای کنونی و در واقع، آینده پژوهی است تا بتوان بسیاری از تهدیدها و فرصت‌های مؤثر را شناسایی کرد. در این پژوهش هدف تدوین پیشران های مؤثر بر وضعیت گردشگری شهر اهواز با رویکرد آینده پژوهی می باشد. بر همین اساس این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی از نظر ماهیت براساس روش های جدید علم آینده پژوهی، تحلیلی و اکتشافی است که با به کار گیری ترکیبی از مدل های کمی و کیفی انجام گرفته است. شیوه های کتابخانه ای در این تحقیق اسنادی و کتابخانه ای بوده است. داده های کیفی بار پرسشنامه باز و از طریق مصاحبه و بررسی اسناد و داده های کمی مورد استفاده به صورت عددی و از طریق وزن دهی پرسشنامه های بصورت دلفی تهیه شده است. جامعه آماری تحقیق را ۶۰ نفر از کارشناسان تشکیل داده اند. در نهایت جهت تجزیه و تحلیل متغیرها از نرم افزار Mic Mac بهره گرفته شد. براساس نتایج حاصل شده از ۴۸ متغیر، عوامل کالبدی – محیطی، اجتماعی – فرهنگی، نهادی – سازمانی و اقتصادی و مالی بیشترین تأثیر را بر گردشگری شهر اهواز دارند. براساس درجه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری متغیرها، ۱۳ متغیر تأثیرگذار، ۱۵ متغیر در طیف ریسک، ۱۱ متغیر در طیف تأثیرپذیری و ۹ متغیر دارای درجه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی قرار گرفته اند. در نهایت براساس تأثیرات متغیرها، روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها در ۵ طیف بسیار ضعیف، ضعیف، متوسط، نسبتاً قوی و تأثیرات بسیار قوی دسته بندی شده اند.

کلیدواژگان: محرک های گردشگری ، آینده پژوهی، Mic Mac، شهر اهواز.

۱ . مسئول مقاله: safaee_85@yahoo.com

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

مقدمه

امروزه گردشگری یکی از امیدبخش‌ترین فعالیت‌هایی است که از آن به عنوان گذرگاه توسعه یاد می‌شود و در حال حاضر بسیاری از کشورها منافع اقتصادی و اجتماعی شان را ازگردشگری دریافت می‌کنند و درآمدهای گردشگری را بری توسعه زیرساخت‌های منطقه‌ای به کار می‌برند. بنابراین، در عصر حاضر صنعت گردشگری به عنوان یکی از ارکان توسعه پایدار معرفی می‌شود و به عنوان صادرات نامریی یکی از درآمدزاترین و ارزآورترین صنایع وسهم بسزایی در کاهش فقر وارتقای سطح زندگی وتعاملات مثبت فرهنگی دارد (Hosseini Shahpariyan et al, 2021: 21). به عبارت دیگر، توسعهٔ گردشگری، به‌ویژه در کشورهای کمترتوسعه یافته، عامل مؤثری در مقابله با فقر است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و درنتیجه بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می‌شود (الداغی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۹).

در آینده‌ای نزدیک،گردشگری جهانی به طور روزافزونی دچار تغییرات دگرگونی می شود و به سوی قطبی شدن پیش می‌رود که ناشی از تأثیر شاخص‌های اقتصادی متفاوت در مناطق مختلف جهان است. شاخص هایی که هم الگوهای تقاضا و هم برخی روندهای درون مرزی را شکل می‌دهند(Sokhanvar, 2018: 97). لذا، امروزه با افزایش تغییرات و دگرگونی‌ها در حوزه گردشگری، اتکا به روش‌های برنامه‌ریزی مبتنی بر پیش‌بینی، جوابگوی نیاز مدیریت–های کلان گردشگری در شهرها و روستاها نیست و سایه سنگین عدم قطعیت‌ها و ظهور رویدادهای ناپیوسته و شگفت‌انگیز، وضعیت را به‌گونه‌ای دگرگون کرد که پیش‌بینی آینده برای برنامه‌ریزان، امری مشکل به نظر می‌رسید. عدم توانایی در پیش‌بینی دقیق آینده گردشگری و همچنین پیچیدگی‌های ناشی از تغییرات روزافزون آن، باعث شده تا محققان از قابلیت‌های دانش نوظهور آینده‌پژوهی بهره برده و آینده‌نگاری را وارد بطن فعالیت‌های برنامه‌ریزی و پیش‌بینی تحولات کنند (نظم فر و علی بخشی، ۱۴۰۰: ۶۰).

آینده‌پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با واکاوی منابع، الگوها، عوامل تغییر یا ثبات به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آن‌ها می‌پردازد (مقیمی، ۱۳۹۳). در این میان یکی از موضوعات مهم و اساسی که نقش بسیار مهمی در توسعهٔ اقتصادی شهرها و روستاها دارد و می‌تواند با آینده‌نگری و طرّاحی پیشران‌های کلیدی منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالارفتن کیفیت زندگی افراد شود، مقولهٔ توسعهٔ صنعت گردشگری است. زیرا توسعهٔ این صنعت در مقایسه با سایر صنایع، بسیار نیازمند شناخت است (ده زاده و احمدی فرد، ۱۳۹۸: ۷۵). در این راستا فعالیت گردشگری در صورت برنامه ریزی و مدیریتی کارآمد و با رویکرد آینده پژوهی، قادر است، منافع مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فراوانی را برای ذینفعان فراهم کند. استفاده از سناریوی گردشگری ابزار ارزشمندی برای آمایش خط مشی، توسعه استراتژی و نوآوری صنعت گردشگری فراهم می آورد (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۶). همچنین، آینده‌پژوهی در حوزه گردشگری با در اختیار قرار دادن داده‌هایی چون میزان ریسک، موفقیت و سرمایه مورد نیاز، سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با گردشگری را در اخذ تصمیمات درست یاری می‌رساند. از سوی دیگر به منظور افزایش رقابت پذیری و ایجاد مزیت نسبی در صنعت گردشگری چاره‌ای جز پیش‌بینی آینده وجود ندارد (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۶).

بصورت کلی، اهمیت بحث آینده نگاری در صنعت گردشگری باعث شده از برنامه ریزی مبتنی بر سناریو به عنوان ستون فقرات گردشگری یاد کنند. اما با وجود مطالعاتی که اخیرا در این حوزه انجام شده است، مطالاعات آینده نگاری گردشگری و برنامه ریزی مبتنی بر سناریو هنوز در دوران ابتدایی ر شد خود هستند که نیازمند توجه و دقت بیشتری در این زمینه می‌باشد (الداغی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۰).

کلانشهر اهواز با جمعتی بالغ بر یک میلیون و دویست هزار نفر و دارا بودن مجموعی از جاذبه های طبیعی، باستانی و تاریخی از ظرفیت بسیار بالایی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی و توسعه گردشگری، برخوردار است. عبور رودخانه کارون از مرکز شهر اهواز، قدمت و ریشه تاریخی این شهر، مرزی بودن، وجود بنادر مهم و منطقه آزاد، بازارها و بافت

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

تاریخی محله ای، وجود امکان شهری مهم از جمله فرودگاه بین المللی، راه آهن، وجود دانشگاه ها و مراکز عالی، وجود مراکز مذهبی، هتل های بین المللی، پل های منحصر به فرد، سبک های معماری خاص، موزه های جنگ، یادمان ها و نمادهای دوران دفاع مقدس، آب و هوای مطلوب در فصل زمستان، غذاهای خوشمزه و لذیذ، و...، از جمله ظرفیت ها و پتانسیل های شهر اهواز برای توسعه گردشگری می باشند.

متاسفانه علیرغم ظرفیت های موجود، گردشگری سهم ناچیزی در اقتصاد شهری اهواز دارد. دلیل این امر نیز عدم توجه مدیران و برنامه ریزان شهری به امکانات و خدمات زیرساختی و رفاهی گردشگران، فرهنگ و آداب رسوم محلی، صنایع و محصولات فرهنگی، رسانه ها و تبلیغات و بصورت کلی نبود طرح مدون و جامع گردشگری، است. مجموع عوامل مذکور باعث شده که شهر اهواز از لحاظ توسعه گردشگری از دیگر کلانشهرها و حتی شهرهای متوسط کشور عقب بیفتد.

با توجه به اهمیت مسئله، هدف این تحقیق، تدوین پیشران های مؤثر بر وضعیت گردشگری شهر اهواز با رویکرد آینده پژوهی، می باشد و در صدد است به سوال ذیل پاسخ دهد:

پیشران های اثرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) بر وضعیت گردشگری شهر اهواز کدامند؟

در راستای آینده پژوهی گردشگری شهری مقالات محدودی صورت گرفته است. که در ادامه در جدول ۱، به آن ها اشاره شده است.

جدول۱. پیشینه تحقیق

محقق/سال	عنوان تحقیق	نتایج
راتکلیف و کراوزیک۲، ۲۰۱۱	برنامه‌ریزی و سیاستگذاری گردشگری شهری	در این تحقیق ضمن تأکید بر این نکته که برنامه ریزی و سیاستگذاری شهری فاقد رویکرد آینده نگرایانه مؤثر و کارآمد برای درک پیچیدگی ها محیطی، پیش بینی و شکل دادن به شرایط مورد نظر در آینده است، چهار عامل را برای موفقیت برنامه ریزی در پیش بینی آینده ضروری می داند: تغیر سیستم های ارزشی در جامعه، برنامه ریزی استراتژیک شهر، سند چشم انداز شهر و مشارکت ذینفعان و شهروندان.
موریارتی۳، ۲۰۱۲	سناریوهای پیش بینی گردشگری نیوزلند	در این پژوهش ابعاد رفتاری و تنش های مختلفی که ممکن است میان دولت به نمایندگی از افراد جامعه، افراد و منابع مورد نیاز هر یک از آن ها رخ دهد و تأثیر این تنش ها بر آینده گردشگری پیش بینی کرده است.
کارلیسل۴ و همکاران، ۲۰۱۵	آینده نگاری استراتژیک برای پیچیدگی بازار گردشگری بورنموس	عواملی چون توسعه هتل جدید، حذف مالیات، سرمایه گذاری زیرساختی، جذابیت شهر، قوانین و مقررات دولت، فرصت تحصیلات تکمیلی بین المللی، درک کیفیت خدمات، دسترسی به خدمات عوامل تأثیرگذار در جت سرمایه گذار و گردشگر هستند.
آودیک و نیزگوداه، ۲۰۱۶	شناسایی فرصت‌های جدید در آینده گردشگری لهستان	تغییرات شرایط سیاسی و اقتصادی بر روش آینده نگاری در مطالعات آینده توریسم با حفظ متغیرهای اصلی چون پیش بینی، مشارکت، عمل، شبکه سازی و چشم انداز تأثیر می گذارد. همچنین تغییرات سیاسی و اجتماعی نیز بر اقتصاد شهر تأثیر مستقیم دارد.
یان۶ و همکاران، ۲۰۱۷	بررسی مدل های ریاضی برای ارزیابی توانایی گردشگری	در این مطالعه با وزن های مختلفی که به شاخص های مختلف برای پتانسیل گردشگری اختصاص یافته است و براساس ارزش های منابع و وضعیت توسعه مشخص می شود. براساس مدل پیشنهادی می توان ارزیابی سایت های میراث را مقایسه کرد.
موریرا و سانتوس۷، ۲۰۲۱	پیش‌بینی گردشگری به روش سناریوسازی در کشور پرتغال	در این تحقیق ابتدا بر برنامه ریزی و مدیریت مقاصد گردشگری تأکید شد. سپس نتایج کلی نشان داد که ذینفعان می توانند شرایط جذب گردشگر در مقاصد گردشگری را براساس شرایط اجتماعی و زیرساختی فراهم نمایند.
زالی و عطریان،	تدوین سناریوهای توسعه	نتایج نشان داد ۱۴ عامل اصلی در توسعه گردشگری آینده استان همدان تأثیرگذار است. این عوامل

2. Ratcliffe& Krawezyk
3. Moriarty
4. Awedyk & Niezgoda
5. Carlisle
6 . Yan
7 . Moreira & Santos

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

۱۳۹۵	گردشگری منطقه ای براساس اصول آینده پژوهی استان همدان	براساس تحلیل های سناریونویسی به ۴۱ وضعیت احتمالی می انجامند. بعد از تحلیل وضعیت های احتمالی، ۴۱۱۱ سناریو با احتمال وقوع ضعیف، ۱۴ سناریو باورکردنی و ۵ سناریو با احتمال وقوع قوی در توسعه گردشگری استان همدان شناسایی شد.
دهده زاده و احمدی فرد، ۱۳۹۸	تعیین پیشران های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده پژوهی استان مازندران	براساس نتایج حاصل شه ۵ دسته متغیر اثرگذار شناسایی شدند. از میان پیشران های مؤثر متغیرهای زیرساختی و خدماتی بیشتری تأثیر را بر توسعه گردشگری مناطق مورد مطالعه و عوامل طبیعی کمترین درجه تأثیرگذاری رابه خود اختصاص داده اند.
علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹	تدوین سناریوهای مؤثر بر آینده گردشگری پایدار شهر کرمان با رویکرد آینده پژوهی	نتایج نشان داد ۸۰ درصد وضعیت گردشگری کرمان در آینده مطلوب، ۲۰ درصد ثابت وبحرانی است. شهر کرمان با سه گروه از سناریوهای توسعه گردشگری در آینده روبرو است. مطلوب ترین سناریو گروه اول است که بر شالوده رقابت پذیری، برنامه محوری و توسعه متوازن استور است.
الداغی و همکاران، ۱۳۹۹	تدورین سناریوهای منطقه گردشگری گلستان با رویکرد آینده پژوهی	نتایج نشان داد ۸ عامل اصلی همچون مشارکت بخش خصوصی، فرهنگ پذیرش گردشگر، کارآفرینی در بخش گردشگری، تأسیس مراکز خرید، امنیت گردشگران، درآمد بخش گردشگری و تأسیسات زیربنایی، بر گردشگری استان گلستان تأثیرگذار هستند.
بیرانوندزاده و همکاران، ۱۴۰۰	آینده پژوهی وضعیت گردشگری ورزشی طبیعت محور در استان لرستان	طبق نتایج سه سناریو برای گردشگری ورزشی استان لرستان مشخص شد: سناریوی اول: لرستان قطب گردشگری ورزشی طبیعت محور غرب کشور، سناریوی دوم: بینابین لرستان در مسیر توسعه گردشگری ورزشی طبیعت محور و لرستان مهجور از توسعه گردشگری ورزشی طبیعت محور ارائه شد.
نظم فر علی بخشی، ۱۴۰۰	آینده پژوهی برنامه ریزی توسعه گردشگری استان اردبیل	براساس نتایج سه وضعیت سناریوی طلایی، باور کردنی و فاجعه برای آینده گردشگری استان اردبیل متصور شده است.

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۴۰۱

همانطور که در تحقیقات بالا نیز ذکر شده آینده نگری وضعیت گردشگری یک مکان از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد و در هریک از این تحقیقات سعی شده یک شاخص به صورت کلیدی مورد بررسی قرار گیرد. با این وجود ما در این مطالعه تلاش کرده‌ایم که مجموعه‌ای مهمترین شاخص‌های تأثیرگذار بر گردشگری یک مکان در آینده با توجه به جغرافیای شهر اهواز را مورد بررسی قرار داده و سهم هریک از شاخص‌های مؤثر را به صورت دقیق مشخص نماییم.

مبانی نظری تحقیق

گردشگری به عنوان یک پدیده انبوه، بزرگ‌ترین تحرک اجتماعی در پهنه جغرافیایی جهان به شمار می‌رود. گردشگری یکی از صنایع رشدیافتهٔ نیمهٔ دوم قرن بیستم است و اغلب به مثابهٔ کلیدی برای رشد اقتصادی، هم در کشورهای توسعه یافته و هم در کشورهای درحال توسعه، استفاده شده است. همچنین این فعالیت به عنوان ابزاری قوی برای توسعه، رشد و تنوع اقتصادی، اشتغال و غیره عمل می‌کند. به طوری که گردشگری در هزارهٔ جدید به بزرگترین منبع درآمد جهانی تبدیل شد (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۷). با وجود اثرات اقتصادی دولت ها را بر آن داشت که به گردشگری به عنوان یکی از شیوه های حل بیکاری و ایجاد و توسعه کسب و کار، نگاه کنند (Yfantidou et al, 2016: 1160).

از نظر سیاستمداران و صاحبنظران گردشگری می تواند اثرات منفی همچون تغییر فرهنگ جامعه میزبان، مسائل زیست محیطی، ناامنی، تورم، افزایش نابرابری، و غیره را نیز به دنبال داشته باشد. بنابراین لازم است که توسعه گردشگری به شکل پایدار صورت گیرد.

توسعه پایدار گردشگری توسعه ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و مزیت های اقتصادی همه به همراه هم دیده شده و کوشش می شود تا توسعه متعادل و همه جانبه جایگزین توسعه صرفا اقتصادی گردد. دراین دیدگاه توسعه گردشگری با استفاده از منابع موجود به گونه ای است که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ضوابط قانونی جامعه و انتظارت گردشگران بتوان وحدت و یکپارچگی، هویت فرهنگی، سلامت حفظ سلامت محیط زیست، تعادل اقتصادی و رفاه مردم محلی را تأمین کرد. بدون آنکه به

[Downloaded from jyfc.ir on 2026-10-09]

ظرفیت های نسل آینده ضربه بزند و بر اقتصاد، فرهنگ جامعه، محیط زیست اثر منفی بگذارد (نعیمی مجد و نعیمی مجد، ۱۳۹۸: ۲۰۳).

توسعه صنعت گردشگری یکی از موضوعات مهم و اساسی است که می‌تواند با آینده‌نگری منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالا رفتن کیفیت زندگی افراد شود. در واقع آینده‌نگاری تلاشی نظام‌مند برای نگاه به آینده بلندمدت در حوزه‌های دانش، فناوری، اقتصاد، محیط‌زیست و جامعه است که باهدف شناسایی فناوری‌های نوظهور و تعیین آن دسته از بخش‌هایی که سرمایه‌گذاری در آن‌ها احتمال سوددهی اقتصادی و اجتماعی بیشتری دارد، انجام می شود (نظم فر و علی بخشی، ۱۴۰۰: ۶۳).

آینده اندیشی یا مطالعات آینده که از آن در زبان فارسی با عناوینی چون آینده نگری، آینده پژوهی، آینده شناسی و نظایر آن یاد می شود، یک حوزه پژوهشی نسبتا نوپدید است که قلمرو آن همه عرصه های معرفت نظری و تکاپوهای عملی آدمی را در بر می‌گیرد و نتایج آن می‌تواند تاثیرات گسترده ای در هر یک از این عرصه ها داشته باشد. آینده پژوهی به عنوان یک ابزار پشتیبان برای برنامه ریزی بلندمدت، در میان دولت ها و کشورها محبوبیت یافته است (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۹). زیرا اصل غیر قابل پیش بینی بودن آینده بدین معنا نیست که نگران آینده نبود و تنها به بخت و اقبال تکیه کرد تا هر زمان بحران تازه‌ای سر برآورد بدون طرح و برنامه قبلی اقدام شود. بلکه این اصل حکم می‌کند که نسبت به آینده موضع مناسب تری اتخاذ شود به نحوی که نه در پی تعیین پیش‌گویی‌های آینده بود و نه امور را به سرنوشت واگذار و بدون طرح و برنامه حرکت کرد توانایی شناسایی و تفسیر تغییرات محیطی، ارتقای فرآیند برنامه ریزی راهبردی، رشد قابلیت های ابتکاری و اجرای تصمیمات راهبردی ازمزایای آینده پژوهی هستند (Kononiuk and Glinska, 2015: 245).

با این وجود موضوع آینده و شناخت بلندمدت آن در برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای، از اهمیت فراوانی برخوردار است. این موضوع، مدت مدیدی است که مورد غفلت برنامه ریزان، به خصوص دانشگاهیان قرار گرفته است. در شرایط متحول کنونی، در برنامه ریزی شهری و منطقه ای، مباحثی همچون تناسب کاربری ها، ارتقای شاخص های بهداشتی و آموزشی، احداث شبکه های زیربنایی، توسعهٔ خدمات اجتماعی و مسائلی از این قبیل، چارچوب برنامه ریزی در آینده نیست؛ بلکه از جمله الزامات و مقدمات برنامه ریزی توسعه است. درواقع، ابزارها و تکنیک‌های برنامه‌ریزی و همچنین فرایندکه منجر به نتیجهٔ عمل برنامه ریزی می شود، به شدت‌تحت تأثیر نحوهٔ انتخاب و عمل برنامه ریز و دیدگاه او نسبت به آینده است (الداغی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۰). آینده پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش هایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر و ثبات، به تجسم آینده های بالقوه و برنامه ریزی برای آن ها می پردازند. آینده پژوهی منعکوس می کند که چگونه درون تغییرات امروز "واقعیت فردا" تولد می یابد. آینده پژوهی اصول و روش های مطالعه و سپس تصمیم گیری، طرح ریزی و اقدام در خصوص علوم و فناوری مرتبط با آینده است (نعیمی مجد و نعیمی مجد، ۱۳۹۸: ۲۰۴).

از منظر برنامه‌ریزی، اجرای مطالعات آینده‌پژوهی را می‌توان به سه مرحله تقسیم کرد. این سه مرحله عبارتند از: ۱) مرحله پیش‌آینده‌نگاری: در این مرحله، مطالعات آماده سازی برای اجرای مطالعات آینده‌نگاری انجام می‌گیرد. ۲) مرحله اصلی آینده‌نگاری: در این مرحله روش‌های اصلی در آینده‌نگاری مانند دلفی پیاده می‌شود ۳) مرحله پس‌آینده‌نگاری: در این مرحله مطالعات مربوط به انتشار نتایج، اشاعه نتایج بین سیاست‌گذاری، حتی پیاده‌سازی نتایج و بهره‌برداری از نتایج انجام می‌گیرد (زالی، ۱۳۸۸: ۲۶).

در مرحله بندی دیگر نیز تحلیل ساختاری به ۴ مرحله (شناسایی پارامترها و عوامل اولیه، وارد کردن عوامل و اطلاعات به نرم افزار، بررسی میزان و چگونگی روابط بین متغیرها و شناسایی پیشران های مهم و کلیدی)، تقسیم می شود (صفایی پور و شنبه پور مادون، ۱۳۹۹: ۴).

برای تحلیل نتایج در مدل آینده پژوهی در نخستین قدم با یک روش ساده می توان دریافت که تأثیر متغیرها با در

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

نظر گرفتن تعداد گروه های ارتباطی در ماتریس تشکیل شده قابل سنجش است. متغیری که برتعداد محدودی از متغیرها اثرمستقیم دارد، تأثیرگذاری اندکی نیز در کل سیستم دارد. همه متغیرها و محیط در برگیرنده آن ها را می توان با نمایش در یک نمودار مفهومی با یک محور متختصات (تأثیرگذاری – تأثیرپذیری)، نمایش داد (زالی و عطریان، ۱۳۹۵: ۱۱۷-۱۱۶). در شکل۱، انواع متغیرها در مختصات نشان داده شده اند.

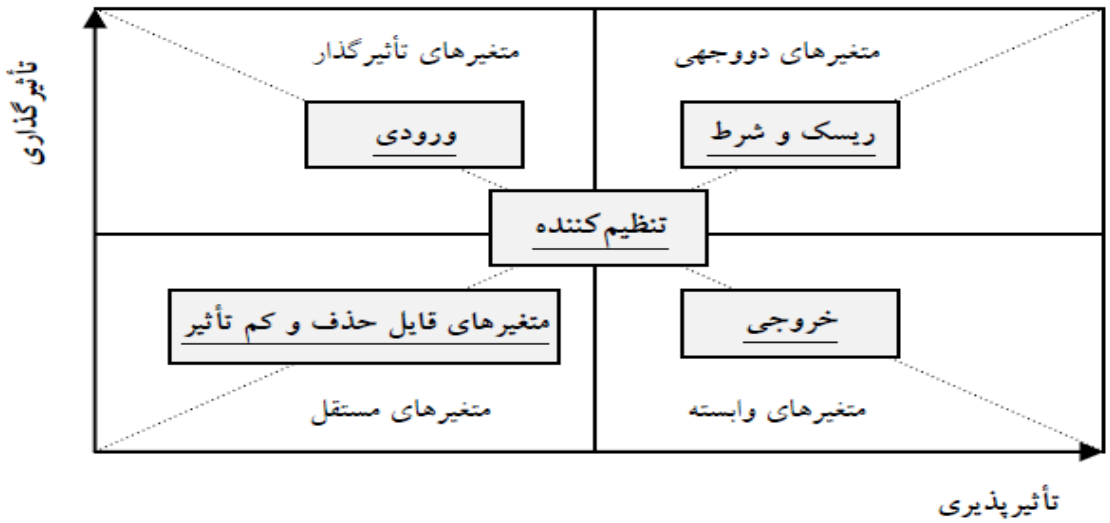

شکل۱. پلان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری (منبع: زالی و عطریان، ۱۳۹۵: ۳۳)

از لحاظ گردشگری نیز، آینده‌پژوهی گردشگری به بررسی عوامل و شرایط متعددی که بر توسعه این صنعت تأثیر می‌گذارند، می‌پردازد. این رویکرد با استفاده از روش‌های تحلیلی و اکتشافی، پیش‌بینی‌هایی درباره آینده ارائه می‌دهد و می‌تواند چارچوبی مطمئن برای برنامه‌ریزی صنعت گردشگری فراهم آورد. این موضوع نشان از اهمیت آینده‌پژوهی و ضرورت تدوین چشم‌اندازهای آینده در فرایند توسعه گردشگری دارد (احمدزاده و همکاران، ۱۴۰۲). در این راستا، با استفاده از تکنیک‌های مختلف مانند پویش محیطی و دلفی، عوامل اولیه در حوزه‌های مختلف مانند اجتماعی – فرهنگی، اقتصادی، مدیریت و برنامه‌ریزی، زیرساختی – خدماتی و عوامل طبیعی استخراج می‌شوند. سپس با استفاده از روش‌های تحلیلی مانند تحلیل اثرات متقاطع، میزان اثرگذاری و وابستگی هر یک از این عوامل با یکدیگر مشخص می‌شود. این تحلیل‌ها به شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری کمک می‌کنند (اسدی و همکاران، ۱۴۰۰؛ ده ده زاده سیلابی، ۱۳۹۸).

روش شناسی تحقیق

با توجه به موضوع مورد بررسی این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی از نظر ماهیت براساس روش های جدید علم آینده پژوهی، تحلیلی و اکتشافی است که با به کار گیری ترکیبی از مدل های کمی و کیفی انجام گرفته است. شیوه های کتابخانه ای در این تحقیق اسنادی و کتابخانه ای بوده است. داده های کیفی بار پرسشنامه باز و از طریق مصاحبه و بررسی اسناد و داده های کمی مورد استفاده به صورت عددی و از طریق وزن دهی پرسشنامه های بصورت دلفی تهیه شده است. مصاحبه با خبرگان تا جایی ادامه پیدا کرد که نظرات به اشباع رسیده اند. پس از گردآوری شاخص ها و متغیرها (جدول۲)، ماتریس آثار متقابل در دو مرحله تشکیل شد، به طوری که شاخص ها در سطرها و ستون های آن قرار گرفته اند. نمره عددی برای وزن دهی بین ۰ تا ۳ بوده که صفر به معنی بدون ارتباط، ۱ ارتباط کم، ۲ ارتباط متوسط و ۳ ارتباط زیاد، است. در نهایت جهت تجزیه و تحلیل متغیرها از نرم افزار Mic Mac بهره گرفته شد.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

جدول۲. متغیرهای شناسایی شده (اثرگذار) بر گردشگری شهر اهواز

شاخص	متغیر کلیدی
اقتصادی – مالی	رقابت پذیری بخش خصوصی با یکدیگر، مشارکت بخش خصوصی، کارآفرینی گردشگری، درآمد گردشگری، تخصیص اعتبارات و بودجه، ایجاد بازار محلی بری تولیدات سنتی و محلی منطقه.
فرهنگی و اجتماعی	مشارکت و همبستگی، برنامه‌های آموزشی گردشگری، رویدادهای ورزشی، جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و.، فرهنگ پذیرش، صنایع دستی، آداب و رسوم، رسانه‌ها، راهنمایان تور، اطلاع رسانی، تهیه اقلام تبلیغاتی (کتاب، فیلم و..)، توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه‌های طبیعی و تاریخی منطقه، استفاده از شبکه های مجازی، سایت، وبلاگ در توسعه گردشگری.
کالبدی – محیطی	مراکز خرید، هتل ها، رستوران‌ها و اقامتگاه‌ها، مناسب بودن راه‌های ارتباطی، شبکه حمل و نقل منطقه‌ای (هوایی، زمینی و ..)، شبکه حمل و نقل شهری (مترو، اتوبوس های تندرو و ...)، حمل و نقل سریع و ارزان، راه های مناسب کاهش ترافیک درون شهری، شبکه بهداشتی و درمانی، تأسیسات زیربنایی، خدمات رفاهی، تورهای گردشگری، دفاتر و آژانس های گردشگری، بانک اطلاعات گردشگری، تسهیلات گمرکی در تعطیلات، امکانات بانکی، امکانات سرویس بهداشتی، تسهیلات در هنگام ورود گردشگران، آب و هوای شهر اهواز، ساختار جغرافیایی شهر اهواز و فضای سبز شهری
نهادی – سازمانی	کاهش محدودیت های گردشگری، سیاست‌های تشویقی دولت، تأسیسات زیربنایی دولت، روابط سیاسی با کشورهای همسایه، استانداردسازی خدمات، حمایت زیست محیطی دولت، تدوین طرح جامع گردشگری، نیروی انسانی ماهر، امنیت و هماهنگی سازمان ها

منبع (Kreibich et al, 2011; Ladeiras et al, 2010)

محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز به‌عنوان یکی از شهرهای بزرگ ایران و مرکز شهرستان اهواز و استان خوزستان ازنظر جغرافیایی بین ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه طول شرقی تا ۳۱ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی قرارگرفته است. این شهر با مساحت ۲۲۰ کیلومترمربع دومین شهر وسیع ایران پس از تهران می‌باشد (صفایی پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱).

شهر اهواز از لحاظ قرارگیری در شبکه ارتباطی کشور دارای نقش مهمی بوده و عامل ارتباط سایر شهرهای منطقه و کشور، از طریق راه‌های ارتباطی زمینی و ریلی مهم در مقیاس ملی، با بنادر مهم ماهشهر و آبادان و بندر امام خمینی و خرمشهر به‌عنوان مرزهای آبی و شلمچه و چزابه به‌عنوان مرزهای زمینی با کشور عراق است (اداره کل راه و شهرسازی استان خوزستان، طرح راهبردی توسعه و عمران (جامع) شهر اهواز، ۱۳۸۸: ۲). شهر اهواز از سمت شمال به شهرهای شیبان،ویس، ملاثانی، شوشتر،دزفول و شوش؛ از شرق به شهرستان رامهرمز؛ از غرب به شهر حمیدیه و دشت آزادگان و از سمت جنوب به شهرهای شادگان، بندر ماهشهر، خرمشهر و آبادان محدود می‌گردد. وسعت شهر اهواز در محدوده‌ی قانونی شهری ۲۲۲ کیلومترمربع، در محدوده‌ی خدماتی ۳۰۰ کیلومترمربع و در محدوده‌ی استحفاظی ۸۹۵ کیلومترمربع می‌باشد (صفایی پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱).

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

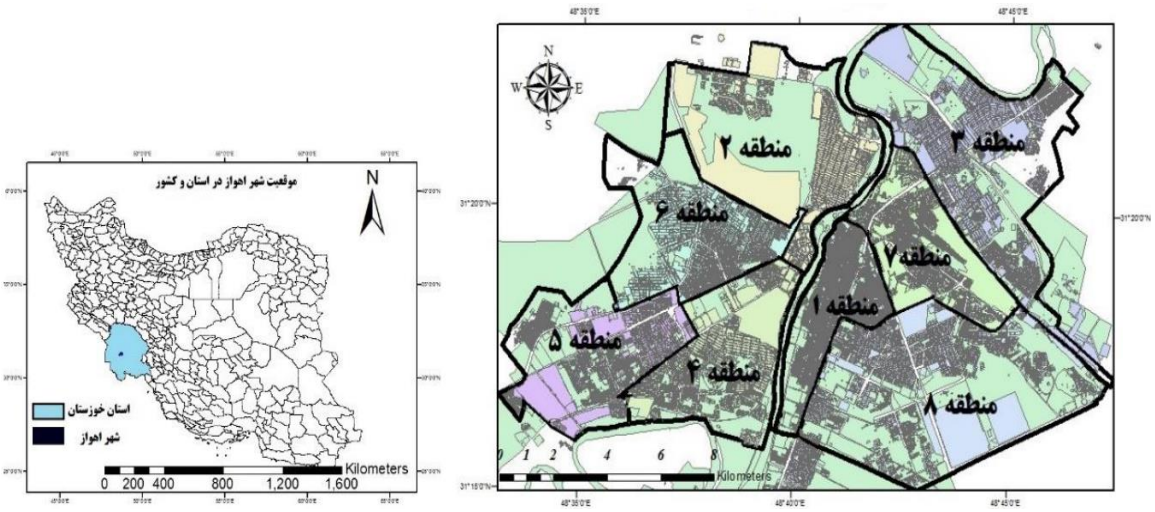

شکل۲. موقعیت جغرافیایی شهر اهواز

یافته های پژوهش

جامعه آماری تحقیق حاضر را ۶۰ نفر از کارشناس خبره شامل اساتید دانشگاه، استانداری خوزستان، سازمان شهرداری، فرمانداری و میراث فرهنگی و گردشگری تشکیل داده اند. براساس یافته های توصیفی به لحاظ جنسیت ۸۶ درصد مرد، ۱۴ درصد زن بوده اند. به لحاظ تحصیلات بیشترین افراد با ۶۳ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد و دکترا بوده اند. همچنین براساس نتایج ۳۰ درصد جامعه نمونه را کارشناسان دانشگاهی (اعضای هیات علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی)، ۲۰درصد کارشناسان استانداری، ۱۷ درصد کارشناسان شهرداری، ۱۳درصد کارشناسان فرمانداری و ۲۰ درصد را کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری استان خوزستان تشکیل داده اند. تجزیه و تحلیل پیشران های کلیدی مؤثر بر وضعیت گردشگری شهر اهواز با استفاده از نرم افزار Mic Mac و روش تحلیلی اثرات متقاطع، بیانگر درجه پرشدگی ۶۸ درصد بوده است. از مجموع ۱۵۷۴ رابطه ماتریسی قابل ارزیابی، ۱۷۵ رابطه، دارای اثرات متقاطع ۳ بوده است. به عبارتی شاخص‌ها از هم تأثیر پذیرفته و تأثیرگذار بوده اند. ۱۰۳۲رابطه دارای اثرات متقاطع ۲ بوده نقش تقویت کننده داشته اند. ۳۶۷ رابطه نیز دارای اثرات متقاطع ۱ بوده یعنی بر روی دیگر شاخص ها تأثیر بیشتری گذاشته اند. ۷۳۰ نوع رابطه نیز اثرات متقاطع نه از هم تأثیر پذیرفته اند و نه بر روی هم تأثیر گذاشته اند (جدول۳).

جدول۳. تحلیل اولیه ماتریس اثرات متقابل

ماتریس	درجه اثرات متقابل
ابعاد ماتریس	۴۸
تکرار	۲
بدون تأثیر	۷۳۰
تأثیرگذار	۳۶۷
تقویت کننده	۱۰۳۲
توانمندساز	۱۷۵
درجه پرشدگی	۶۸/۳۱
جمع	۱۵۷۴

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

منبع: یافته های پژوهش

در ماتریس تحلیل ساختاری، جمع اعداد سطرهای هر متغیر به مثابه میزان تأثیرگذاری و جمع ستون ها هر متغیر میزان تأثیرپذیری آن متغیر را نشان می دهد. براساس نتایج تحلیلی این ماتریس به ترتیب، عوامل کالبدی – محیطی، اجتماعی – فرهنگی، نهادی – سازمانی و اقتصادی و مالی بیشترین تأثیر را بر گردشگری شهر اهواز دارند. نکته قابل ذکر اینکه این شاخص ها علاوه بر تأثیرگذاری از درجه تأثیرپذیری بالایی نیز برخوردارند (جدول۴).

جدول۴. میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل

متغیر	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
رقابت پذیری بخش خصوصی با یکدیگر	۶۵	۷۵
مشارکت بخش خصوصی	۶۶	۶۴
کارآفرینی گردشگری	۷۴	۸۷
درآمد گردشگری	۵۰	۸۷
تخصیص اعتبارات و بودجه	۵۷	۸۱
ایجاد بازار محلی بری تولیدات سنتی و محلی منطقه	۹۴	۹۰
جمع عوامل اقتصادی و مالی	۴۰۶	۴۸۴
مشارکت و همبستگی	۱۱۰	۶۴
برنامه های آموزشی گردشگری	۱۰۲	۹۱
رویدادهای ورزشی، جشنواره ها، نمایشگاه ها و..	۸۸	۸۹
فرهنگ پذیرش	۱۸	۵۴
صنایع دستی	۱۰	۶۸
آداب و رسوم	۱۱	۳۸
رسانه ها	۹۴	۶۳
راهنمایان تور	۲۲	۶۸
اطلاع رسانی	۷۸	۷۳
تهیه اقلام تبلیغاتی (کتاب، فیلم و..)	۲۸	۷۴
توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های طبیعی و تاریخی منطقه	۹۳	۷۳
استفاده از شبکه های مجازی، سایت، وبلاگ در توسعه گردشگری	۷۸	۷۲
جمع عوامل اجتماعی و فرهنگی	۷۳۲	۸۲۷
مراکز خرید	۲۹	۶۴
هتل ها، رستوران ها و اقامتگاه ها	۲۴	۶۷
مناسب بودن راه های ارتباطی	۶۶	۷۳
شبکه حمل و نقل منطقه ای (هوایی، زمینی و ..)	۸۳	۷۵
شبکه حمل و نقل شهری (مترو، اتوبوس های تندرو و ...)	۸۰	۸۰
حمل و نقل سریع و ارزان	۸۰	۸۲
راه های مناسب کاهش ترافیک درون شهری	۴۸	۷۹
شبکه بهداشتی و درمانی	۳۲	۶۷
تأسیسات زیربنایی	۹۰	۵۵
خدمات رفاهی	۹۰	۵۸

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

تورهای گردشگری	۷۸	۵۴
دفاتر و آژانس های گردشگری	۸۰	۴۶
بانک اطلاعات گردشگری	۸۰	۲۸
تسهیلات گمرکی در تعطیلات	۶۱	۲۹
امکانات بانکی	۵۸	۳۳
امکانات سرویس بهداشتی	۱۴	۵۰
تسهیلات در هنگام ورود گردشگران	۵۷	۴۹
آب و هوای شهر اهواز	۲۳	۵۷
ساختار جغرافیایی شهر اهواز	۲۵	۶۱
فضای سبز شهری	۲۵	۵۴
جمع عوامل کالبدی و محیطی	۱۱۲۳	۱۱۶۱
کاهش محدودیت های گردشگری	۹۵	۵۱
سیاست های تشویقی دولت	۹۵	۴۲
تأسیسات زیربنایی دولت	۸۸	۴۶
روابط سیاسی با کشورهای همسایه	۱۱۵	۴۷
استانداردسازی خدمات	۷۲	۴۷
حمایت زیست محیطی دولت	۱۴	۴۸
تدوین طرح جامع گردشگری	۶۹	۵۰
نیروی انسانی ماهر	۶۳	۵۰
امنیت	۲۹	۵۲
هماهنگی سازمان ها	۵۵	۵۱
جمع عوامل نهادی و سازمانی	۶۹۵	۴۸۴

منبع: یافته های پژوهش

همانطور که در شکل۳ قابل مشاهده است از میان ۴۸ متغیر اثرگذار بر توسعه گردشگری شهر اهواز، ۱۳ عامل (روابط سیاسی با کشورهای همسایه، سیاست های تشویقی دولت، کاهش محدودیت های گردشگری، خدمات رفاهی، تأسیسات زیربناهی، بانک اطلاعات گردشگری، تأسیسات زیربنایی دولت، نیروی ماهر انسانی، تدوین طرح جامع گردشگری، استانداردسازی خدمات، تورهای گردشگری و دفاتر گردشگری)، بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را بر آینده گردشگری شهر اهواز دارند. در طیف بعدی متغیرهای ریسک قرار دارند. این متغیرها شامل، برنامه های آموزشی برای گردشگران و جامعه میزبان، مشارکت و همبستگی، شبکه حمل و نقل شهری و منطقه ای، رسانه ها، توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های طبیعی و تاریخی منطقه، رویدادهای ورزشی، جشنواره ها، نمایشگاه ها و... کارآفرینی گردشگری، اطلاع رسانی، مناسب بودن راه های ارتباطی، رقابت، استفاده از شبکه های مجازی، سایت، وبلاگ در توسعه گردشگری، ایجاد بازار محلی بری تولیدات سنتی و محلی منطقه و ترافیک شهری، می باشند. متغیرهای ریسک از ظرفیت بالایی جهت تبدیل شدن به بازیگران کلیدی توسعه گردشگری شهر اهواز برخوردارند. زیرا به علت ماهیت ناپایداریشان پتانسیل تبدیل شدن به بازیگران کلیدی توسعه گردشگری را دارند. متغیرهای چون امکانات، تسهیلات گمرکی و تسهیلات در هنگام ورود گردشگران، هماهنگی بین سازمان ها، امنیت، ساختار جغرافیایی شهر اهواز، فضای سبز شهری، فرهنگ پذیرش، حمایت زیست محیطی، آداب و رسوم و امکانات بانکی، متغیرهای تأثیرپذیر هستند. ماهیت این متغیرها در تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیریبسیار بالا است. این متغیرها بیشترین عوامل توسعه گردشگری اهواز را شامل می شوند. در نهایت مابقی شاخص ها که در ضلع جنوب غربی قرار گرفته اند، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

دارند (شکل۳).

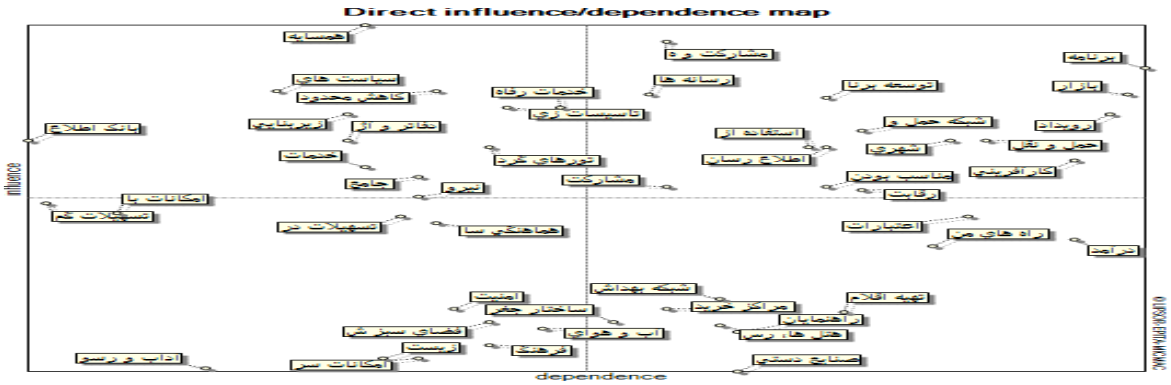

شکل۳. پیشران های کلیدی کلیدی توسعه گردشگری شهر اهواز

منبع: یافته های پژوهش

پس از شناسایی پیشران های مؤثر و کلیدی گردشگری شهر اهواز، چگونگی و نحوه روابط مستقیم و غیرمستقیم هر کدام از متغیرها شناسایی شده و براساس ۵ پوشش ۰.۵/.، ۰.۲۵/.، ۰.۷۵/. و ۰.۱۰۰/. تحلیل شدند. هر کدام از این پوشش ها، تأثیرات بسیار ضعیف، ضعیف، متوسط، نسبتاً قوی و تأثیرات بسیار قوی، را نشان می دهند. در واقع خطوط قرمز نشان دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر یکدیگر است و خطوط آبی با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می دهد. شکل ۴ و ۵ اثرات مستقیم و غیرمستقیم را نشان می دهد.

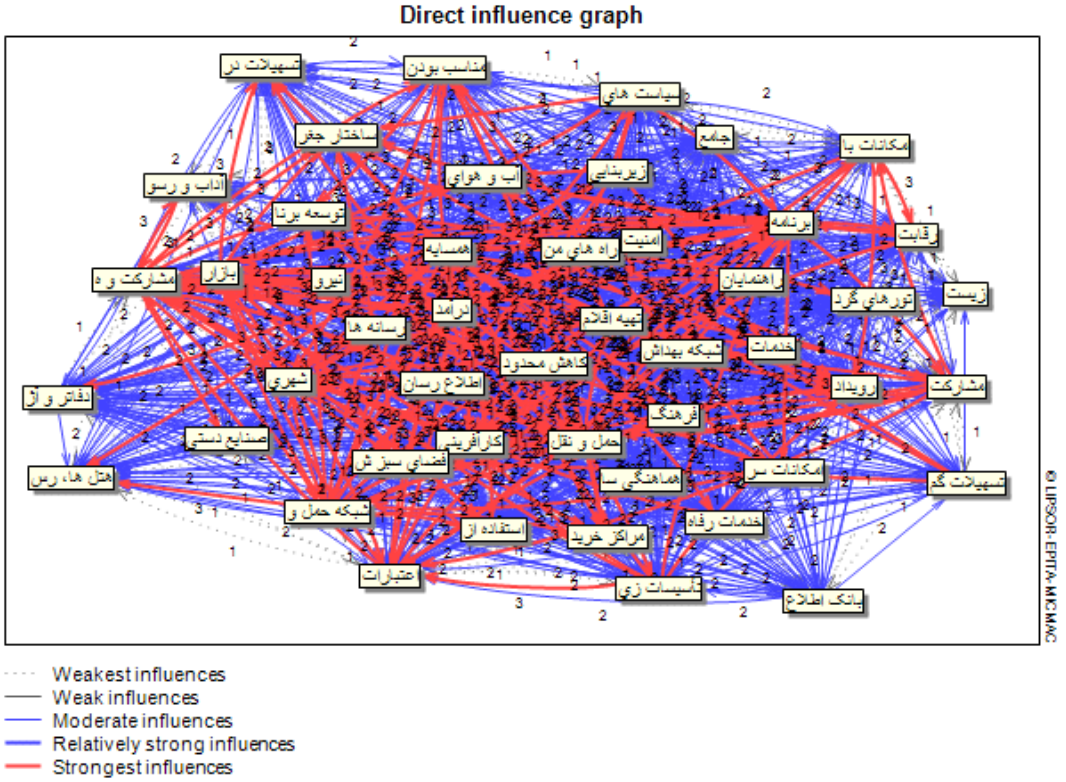

شکل۴. گراف چرخه اثرگذاری مستقیم با پوشش ۱۰۰ درصد بر حسب متغیر

منبع: یافته های پژوهش

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

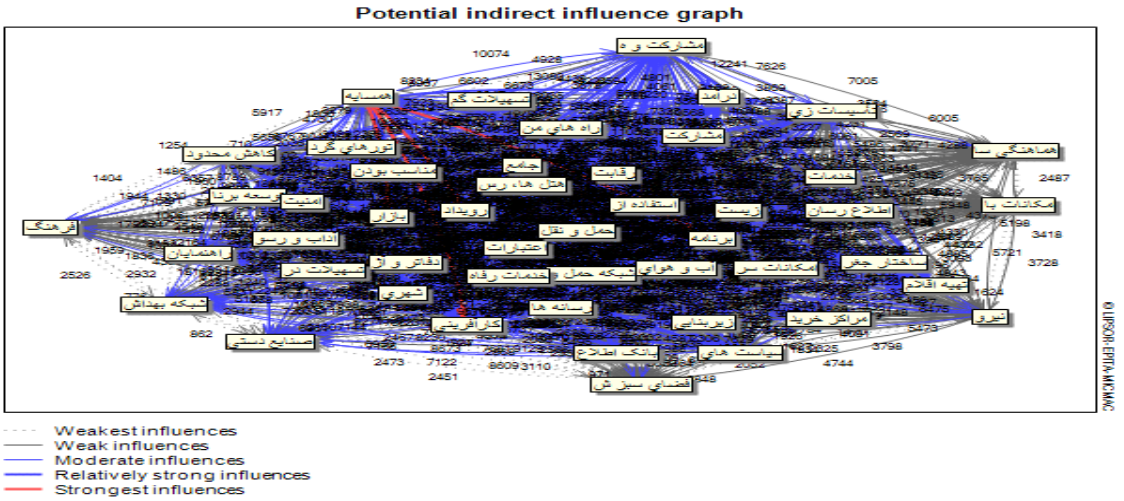

شکل۵. گراف چرخه اثرگذاری غیرمستقیم با پوشش ۱۰۰ درصد بر حسب متغیر
منبع: یافته های پژوهش

نتیجه گیری و پیشنهادها

یکی از موضـوعات مهـم و اساسـی که نقش بسیار مهمی در توسعهٔ اقتصادی شهرها و روستاها دارد و می‌تواند با آینـده‌نگـری و طرّاحـی پیشـران‌هـای کلیدی منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالارفتن کیفیـت زندگی افراد شود، مقولـهٔ توسـعهٔ صـنعت گردشـگری اسـت. زیرا توسعهٔ این صنعت در مقایسه بـا سـایر صـنایع، بسـیار نیازمنـد شـناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل‌مؤثّر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در منطقـه اسـت. برای آگاهی و شناخت کافی از مسائل و عوامل‌مـؤثّر بـر توسـعهٔ آن، نـه‌تنهـا شـناخت وضـع موجود ضروری است، بلکه بهره‌گیری از رویکردهای مدیریتی آینده‌پژوهی و طرّاحی پیشران‌های کلیدی نیـز مطـرح خواهد بود. در این تحقیق با روش ترکیبی کمی و کیفی به تبیین پیشران های مؤثر بر آینده گردشگری شهر اهواز پرداخته شد. ۴۸ متغیر در غالب ۴ بعد اقتصادی – مالی، اجتماعی – فرهنگی، کالبدی – محیطی و نهادی – سازمانی، مورد بررسی قرار گرفته اند. نتایج تحقیق نشان داد، عوامل کالبدی – محیطی، اجتماعی – فرهنگی، نهادی – سازمانی و اقتصادی و مالی بیشترین تأثیر را بر گردشگری شهر اهواز دارند. نکته قابل ذکر اینکه این شاخص ها علاوه بر تأثیرگذاری از درجه تأثیرپذیری بالایی نیز برخوردارند. از میان ۴۸ متغیر اثرگذار بر توسعه گردشگری شهر اهواز، ۱۳ عامل (روابط سیاسی با کشورهای همسایه، سیاست های تشویقی دولت، کاهش محدودیت های گردشگری، خدمات رفاهی، تأسیسات زیربناهی، بانک اطلاعات گردشگری، تأسیسات زیربنایی دولت، نیروی ماهر انسانی، تدوین طرح جامع گردشگری، استانداردسازی خدمات، تورهای گردشگری و دفاتر گردشگری)، بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را بر آینده گردشگری شهر اهواز دارند. به طوری که نقش این شاخص‌ها در مطالعاتی همچون (فرتوک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵؛ الداغی و همکاران، ۱۳۹۹؛ یاسوری و همکاران، ۱۴۰۲) تأیید شده و هرکدام به نحوی بر اثرگذاری شاخص‌های زیرساختی بر آینده گردشگری تأکید داشته اند. اما از لحاظ متغیرهای چون، برنامه های آموزشی برای گردشگران و جامعه میزبان، مشارکت و همبستگی، شبکه حمل و نقل شهری و منطقه ای، رسانه ها، توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های طبیعی و تاریخی منطقه، رویدادهای ورزشی، جشنواره ها، نمایشگاه ها و... کارآفرینی گردشگری، اطلاع رسانی و.. در طیف ریسک قرار گرفته اند. این متغیرها به علت ماهیت ناپایداریشان پتانسیل تبدیل شدن به بازیگران کلیدی توسعه گردشگری را دارند و این عوامل در مطالعات (کوهی وهمکاران، ۱۳۹۲؛ تقی زاده و همکاران، ۱۴۰۱) نیز تأیید شده و نشان می‌دهد که نتایج این مطالعه با تحقیقات اشاره شده همسو می‌باشد. متغیرهای چون امکانات، تسهیلات گمرکی و تسهیلات در هنگام ورود گردشگران، هماهنگی بین سازمان

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

ها، امنیت، ساختار جغرافیایی شهر اهواز، فضای سبز شهری، فرهنگ پذیرش، حمایت زیست محیطی، آداب و رسوم و امکانات بانکی، متغیرهای تأثیرپذیر هستند. ماهیت این متغیرها در تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا است. این متغیرها بیشترین عوامل توسعه گردشگری اهواز را شامل می شوند. در نهایت مابقی شاخص ها که در ضلع جنوب غربی قرار گرفته اند، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی دارند. پس از شناسایی پیشران های مؤثر و کلیدی گردشگری شهر اهواز، چگونگی و نحوه روابط مستقیم و غیرمستقیم هر کدام از متغیرها شناسایی و تحلیل شدند. هر کدام از این پوشش ها، تأثیرات بسیار ضعیف، ضعیف، متوسط، نسبتاً قوی و تأثیرات بسیار قوی، را نشان می دهند. در واقع خطوط قرمز نشان دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر یکدیگر است و خطوط آبی با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می دهد.

براساس نتایج به دست آمده می توان نتیجه گرفت که آینده توسعه گردشگری شهر اهواز در گروه متغیرهای اثرگذار، ریسک و متغیرهای تأثیرپذیر هستند. بنابراین نیاز است که براساس این نتایج برنامه ریزی جامع و آینده نگری در رابطه با گردشگری در این شهر صورت گیرد.

در راستای نتایج تحقیق پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می شود:

در نظر گرفتن سیاست های تشویقی برای بوم گردی ها و اقامتگاه های گردشگری.

افزایش خدمات رفاهی در سطح مناطق شهری کلانشهر اهواز.

افزایش تأسیسات زیربنایی همچون هتل ها، مسافرخانه ها، رستوران ها و...

تدوین طرح جامع گردشگری استان خوزستان.

افزاش تبلیغات در زمینه جاذبه های استان خوزستان بخصوص شهر اهواز

توسعه شبکه حمل و نقل شهری.

تلاش برای راه اندازی مترو شهر اهواز.

افزایش فرهنگ پذیرش در بین شهروندان اهوازی جهت جذب بیشتر گردشگر.

توسعه فضای سبز شهری بخصوص در بافت مرکزی و ساحل کارون

افزایش امنیت در شهر اهواز

منابع

۱- احمدزاده، جهان افروز، حاجی علی اکبری، فیروزه، درودی، هما (۱۴۰۲) شناسایی و تحلیل پیشران‌های اجتماعی حاکم بر سیاست‌گذاری توسعه گردشگری شهرهای ایران در افق ۱۴۰۴ با رویکرد آینده‌پژوهی، فصلنامه گردشگری شهری، ۱(۱۰)، ۱۳۳-۱۴۹. 10.22059/jut.2023.348349.1066

۲- اسدی، احمد، شاهرخ زاد ولی، خواجه (۱۴۰۰) تدوین الگوی توسعه گردشگری سلامت با رویکرد آینده پژوهی در کلانشهر تبریز، نشریه آمایش جغرافیای فضا، ۱۱(۴۱)، ۱۱۱-۱۲۶. 10.30488/gps.2021.236764.3270

۳- الداغی، زهرا، ابراهیمی، عبدالحمید، شجاعی، سامره، دیده خانی، حسین (۱۳۹۹) *تدورین سناریوهای توسعه منطقه گردشگری استان گلستان با رویکرد آینده پژوهی*، فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۵۸(۳۳)، ۷۴-۵۹.10.22111/gdij.2020.5176

۴- بیرانوندزاده، مریم، درویشی، هدایت الله، نجفی، اسماعیل (۱۴۰۰) *آینده پژوهی وضعیت گردشگری ورزشی بیعت محور در استان لرستان*، نشریه جغرافیا و روابط انسانی، ۳(۴)، ۱۲۰-۱۰۹.10.22034/gahr.2021.301648.1602

۵- تقی زادفانید، ابوالقاسم، مقنی جانسوز، منیره (۱۴۰۱) بررسی رابطه مشارکت مردم و توسعه گردشگری (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). *نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۶(۸۰)، ۹۸-۸۳. 10.22034/gp.2021.45212.2813/

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

۶- ده زاده سیلابی، پروین، احمدی فرد، نرگس (۱۳۹۸) *تعیین پیشران های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده پژوهی (موردی: شهرستان های استان مازندران)*، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، ۹ (۱)، ۷۳-۸۹. 10.22126/ges.2019.1064

۷- زالی، نادر (۱۳۸۸) *آینده نگاری توسعه منطقه ای با رویکرد برنامه ریزی سناریو مبنا (موردی: استان خوزستان)*، رساله دکتری تخصصی، رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تبریز.//https://www.sid.ir/paper

۸- زالی، نادر، عطریان، فروغ (۱۳۹۵) *تدوین سناریوهای آمایش سرزمین، توسعه گردشگری منطقه ای براساس اصول آینده پژوهی (موردی: استان همدان)*، نشریه ۸ (۱)، ۱۳۱-۱۰۷.10.22059/jtcp.2016.59147

۹- صفایی پور، مسعود، رضوی، سید معصومه، محقق، زهرا، رمضان پور، خاطره (۱۳۹۹) *سنجش و ارزیابی وضعیت مؤلفه های مدیریت یکپارچه سازی شهری در کلان شهر اهواز*، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری – منطقه ای، ۱۰ (۳۷)، ۳۲-۱. 10.22111/gaij.2020.5829

۱۰- صفایی پور، مسعود، شنبه پور مادون، فرشته (۱۳۹۹) *تحلیل ساختاری توسعه کلان شهری اهواز با رویکرد آینده پژوهی، مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای*، ۱ (۲)، ۲. ۱-۱۷.10.22111/gaij.2020.5829

۱۱- علی اکبری، اسماعیل، مرصوصی، نفیسه، جلال آبادی، لیلا (۱۳۹۹) *تدوین سناریوهای مؤثر بر آینده گردشگری شهر کرمان با رویکرد آینده پژوهی*، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال۱۵، شماره۵۰، صص۶۰-۳۵. https://doi.org/10.22054/tms.2020.33013.1953

۱۲- فرتوک زاده، حمیدرضا، اسفندیارپور بروجنی، سیما، کیانی فیض آبادی، زهره، رجبی نهوجی، میثم (۱۳۹۵) بررسی سیاستهای توسعه صنعت گردشگری درایران با استفاده از رویکرد پویایی های سیستم، *سیاستگذاری عمومی*، ۲(۱)، ۹۳-۱۱۹. 10.22059/ppolicy.2016.58584

۱۳- کوهی، الهام، میبودی، حسین، طالشی، مصطفی، کوهی، الهه، (۱۳۹۲) نقش رسانه‌های ارتباط جمعی در توسعه و پیشرفت صنعت گردشگری پایدار (مطالعه موردی: شهرستان آمل، *فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۲(۵)، ۱۹-۳۰. 20.1001.1.23223057.1392.2.5.3.5

۱۴- نظم فر، حسین، علی بخشی، آمنه (۱۴۰۰) *آینده پژوهی برنامه ریزی توسعه گردشگری (موردی: استان اردبیل)*، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۱ (۶۳)، ۷۸-۵۹.https://www.sid.ir/paper/

۱۵- نعیمی مجد، محبوبه، نعیمی مجد، آرزو (۱۳۹۸) *آینده پژوهی گردشگری پایدار، رهیافتی نو در اقتصاد مقاومتی (موردی: کارشناسان صنعت گردشگری و هتلداری)*، فصلنامه آینده پژوهی مدیریت، ۳۰ (۱۱۶)، ۲۰۲-۲۱۲.

۱۶- یاسوری، مجید، اسماعیلی، سعیده (۱۴۰۲) شناسایی و تبیین پیشران‌های موثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌پژوهی (مورد مطالعه: منطقه آزاد تجاری-صنعتی انزلی). *آینده پژوهی ایران*، ۸(۱)، ۲۲۱-۲۵۳. 10.30479/jfs.2023.17629.1421

17- Awedyk .M , Niezgoda. A. (2016) New opportunities for future tourism after25 years of political & socio economic transformationforesight in Poland's tourism planning, Journal of Tourism Futures Vol. 2 No. 2, PP. 137-154. DOI:10.1108/JTF-05-2015-0031

18- Carlisle. S, Johansen. A, Kunc. M (2015) Strategic foresight for (coastal) urban tourism market complexity: Thecase of Bournemouth. Tourism Management journal, 81-95. DOI: 10.1016/j.tourman.2015.10.005

19- Kononiuk. A , Glinska.E. (2015) Foresight in a Small Enterprise. A Case Study Bialystok University of Technology, 45 Wiejska Street, 15-531 Poland.pp.245. DOI:10.1016/j.sbspro.2015.11.513

20- Kreibich, R., Oertel, B., Wolk, M. (2011). Futures Studies and Future Oriented Technology Analysis Principles, Methodology and Research Questions. HIIG Discussion Paper Series.

21- Ladeiras, A., Mota, A., Costa, J. (2010), Strategic tourism planning in practice: the case of the open academy of Tourism, Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 2(4), 357-363.

22- MoreiraSantos. N. (2020) THROUGH THE DEandLPHI TECHNIQUE Claudete Oliveira Moreira* University of Coimbra, Cuadernos de Turismo, nº 46, (2020); pp. 423-457.

23- Moriarty, John P. (2012) Tourism2050: Planning For The Futures: J&M Moriarty Limited.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]

24- Sokhanvar, A., Çiftçioğlu, S., , Javid, E. (2018). Another look at tourism-economic development nexus. Tourism management perspectives, 26, 97-106. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2018.03.002
25- Yan. L, Gao, B, Zhang, M. (2017) A mathematical model for tourism potential assessment, Tourism Management, 63. 355-365. doi.org/10.1016/j.tourman.2017.07.003.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-09]